

заради власного вузькосекторного зростання цих умов. Технологічно економіка країни не тільки не зростає, а навпаки – стрімко старіє та деградує. Всі види, норми ресурсоспоживання зростають, різко загострюється загальна дефіцитність економіки.

Для ефективного регулювання розвитку елітної структури в Україні та її детінізації слід здійснювати економічне планування двох основних типів. Перший тип є характерним для більшості західних ринкових економічних організацій і ґрунтується на кейнсіанських засадах економічної стабілізації, використання податкових, грошових і торгових інструментів регулювання рівня економічної активності. Однак Україні з її генетичними особливостями селянського типу економічної організації слід іти далі і розробляти більш детальні довгострокові цілі індустріальної структури для всієї економіки в цілому, реалізувати для неї пакетний підхід до секторів.

Список використаних джерел

1. Корнаї Я. Дефіцит / Я. Корнаї. – М.: Наука, 1990. – 607 с.
2. Семенов Г. Диагностика дефіцита: знакомство с мировым опытом / Г. Семенов // Экономические науки. – 1990. – №10. – С. 53–60.
3. Шаленко М. Сучасні тенденції розвитку ринку праці України / М. Шаленко // Економіка України. – 1996. – №9. – С. 25–34.
4. Суржик Л. Під оптичним прицілом / Л. Суржик // Дзеркало тижня. – 2004. – №2 (17 січ.). – С. 14.
5. Онищук С.В. Исторические типы общественного всепроизводства: политэкономия мирового исторического процесса / С.В. Онищук, М.В. Белоусенко. – 2-е изд. – Донецк: РИА ДонГТУ, 1999. – С. 93–100.
6. Потемкин А. Элитная экономика / А. Потемкин. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 360 с.
7. Макмиллан Ч. Японская промышленная система / Ч. Макмиллан / Под общ. ред. О. Виханского. – М.: Прогресс, 1988. – 400 с.

І.В. ПЕДЬ,
д.е.н., доцент, професор, Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі,
Ю.М. ЛИСЕНКОВ,
к.е.н., доцент, Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі,
С.П. ЯЦУК,
магістр, Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі

Антикризові заходи: досвід країн Європейського Союзу

У статті визначена система антикризових заходів, які застосовувалися країнами ЄС в умовах глобальної фінансово-банківської кризи.

Ключові слова: антикризові заходи, антикризова політика ЄС, досвід ЄС у боротьбі з кризовими явищами, фінансово-банківська криза в ЄС.

В статье определена система антикризисных мер, которые применялись странами ЕС в условиях глобального финансово-банковского кризиса.

Ключевые слова: антикризисные меры, антикризисная политика ЕС, опыт ЕС в борьбе с кризисными явлениями, финансово-банковский кризис в ЕС.

In the article defined the system of anti-crisis measures applied by EU countries during the global financial and banking crisis.

Постановка проблеми. Світова фінансово-банківська криза 2007–2009 років поставила як найактуальніше питання розробку системи дієвих заходів для пом'якшення її руйнівних наслідків та стабілізації фінансово-банківських систем країн світу.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Велике теоретико-методологічне значення в цьому секторі економічних досліджень мають праці таких західних учених, як Е. Де-

трагаче [1], П. Кругман [2], Дж. Сорос [3]. Серед вітчизняних вчених слід назвати дослідження проблематики на цю тему О. Білоруса [4], В. Будкіна [5] і Бураківського [6], О. Мозгового [7], В. Новицького [8], Ю. Пахомова [9], О. Плотнікова [5], в роботах яких головна увага приділяється контексту глобальної фінансової системи та визначаються чинники і напрями забезпечення національної економіки від ризиків глобальних чинників сучасного розвитку світогосподарських відносин.

Між тим варто зазначити, що не в повній мірі розкриті найбільш актуальні питання цієї проблематики, і перш за все недостатньо вивчений досвід країн ЄС у рамках застосування антикризових заходів.

Метою статті є системна оцінка заходів у рамках подолання наслідків світової фінансово-банківської кризи в Європейському Союзі.

Виклад основного матеріалу. Для Європейського Союзу фінансова криза 2007–2009 років стала серйозним випробуванням фінансової інтеграції Європи. Країни ЄС були змушені вжити оперативні заходи в боротьбі з наслідками світової фінансово-банківською кризи та витратити величезні суми для підтримки фінансової стабільності банків, оскільки банківські депозити і кредити є найважливішим інструментом кредитування реального сектору в ЄС. Особливістю фінансово-банківської кризи в ЄС стала її трансфор-

мація в кризу суверенного боргу деяких країн-членів, що значно поглиблює негативні наслідки для фінансового сектору і економіки в цілому. Країни зони євро стали сьогодні найбільш кризовим світовим регіоном та одним з основних джерел ризиків нової глобальної рецесії.

Передовсім ми розглянемо наддержавні (консолідовані) заходи Європейського Союзу, а згодом – заходи і важелі демпфування кризових явищ та стабілізації банківських систем в окремих країнах ЄС.

В узагальненому вигляді підсистема наднаціональних антикризових заходів, які були розроблені в ЄС, представлена на рис. 1.

У рамках наддержавного регулювання Європейським Союзом були розроблені та прийняті: декларація щодо спільного плану дій країн єврозони; європейський план відновлення економіки; офіційне комюніке, видане під час закриття саміту G-20 у Лондоні; європейський стабілізаційний механізм. Далі більш детально про заходи, що були ними передбачені:

- Декларація щодо спільного плану дій країн Єврозони (прийнята на саміті ЄС у жовтні 2008 року) [10]. Ця декларація є першим кроком до консолідації в загальноєвропейському антикризовому регулюванні, але вона швидше визначає загальні вектори здійснення політики, аніж передбачає конкретні заходи боротьби за наслідками кризи.

- Європейський план відновлення економіки (прийнятий на саміті ЄС у грудні 2008 року) [11]. Згідно з планом виділено на стимулювання економіки та подолання фінансової

кризи 200 млрд. євро (1,5% ВВП ЄС), з яких 170 млрд. євро – безпосередньо держави – члени ЄС, 30 млрд. євро – з бюджету ЄС. У рамках регулювання банківських систем передбачено субсидіювання банкам частини або іноді всіх відсотків по кредитах, насамперед іпотечних.

- Комюніке щодо встановлення базових положень спільного антикризового плану дій – (прийнято на саміті G-20 у квітні 2009 року) [12]. Закладені базові положення спільного антикризового плану дій, посилення контролю та регулювання фінансової системи, підвищення капіталізації та реформування міжнародних фінансових інститутів. Суттєвим результатом стало рішення про виділення Світовому банку та регіональним банкам розвитку \$100 млрд., Міжнародному валютному фонду – \$500 млрд. та \$1,1 трлн. для підтримки бідних країн та країн ринкової трансформації у формі прямих капіталовкладень, кредитів та гарантій. Країни «Великої двадцятки» протягом 2009–2010 років витратили на відновлення своїх економік до \$5,0 трлн.

- Європейський стабілізаційний механізм (прийнятий на саміті ЄС у травні 2010 року) [13]. Цей захід можна віднести до боротьби саме з борговою кризою у Греції, сильним послаблення єдиної європейської валюти і протидії боргових проблем у Португалії, Іспанії, Ірландії та Італії. Міністри фінансів Євросоюзу ухвалили рішення про створення європейського стабілізаційного механізму обсягом 750 млрд. євро. При цьому йдеться не про стабілізаційний фонд із «живими» грошима, а саме про стабілізаційний механізм, який може бути активований у будь-який момент.

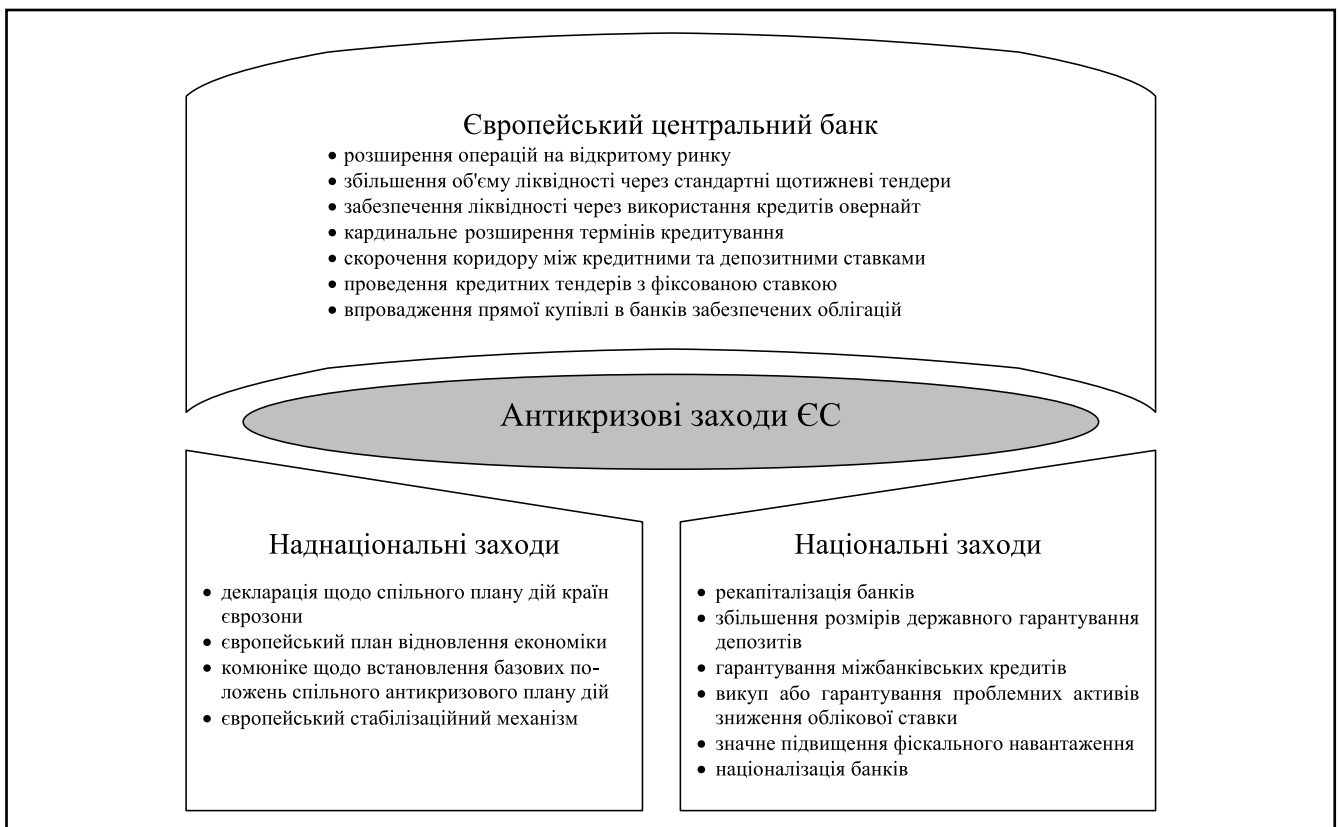

Рисунок 1. Антикризові заходи Європейського Союзу

Рисунок 2. Нові наднаціональні регуляторні органи ЄС

З метою створення більш ефективної системи фінансового нагляду та контролю на теренах ЄС у листопаді 2008 року. Європейська комісія ініціювала створення робочої групи, яка представила рекомендації з регулювання фінансових ринків. Як результат, Європейський Союз отримав три нові загальноєвропейські органи в системі фінансового регулювання (рис. 2).

Таким чином, разом з двома раніше функціонуючими європейськими організаційними структурами (Європейська рада системного ризику та Національні регулятори фінансових ринків) утворені три нових організаційно-регуляторні органи (Європейська банківська організація, Європейська організація страхування та пенсійного забезпечення та Європейська організація з цінних паперів та ринків).

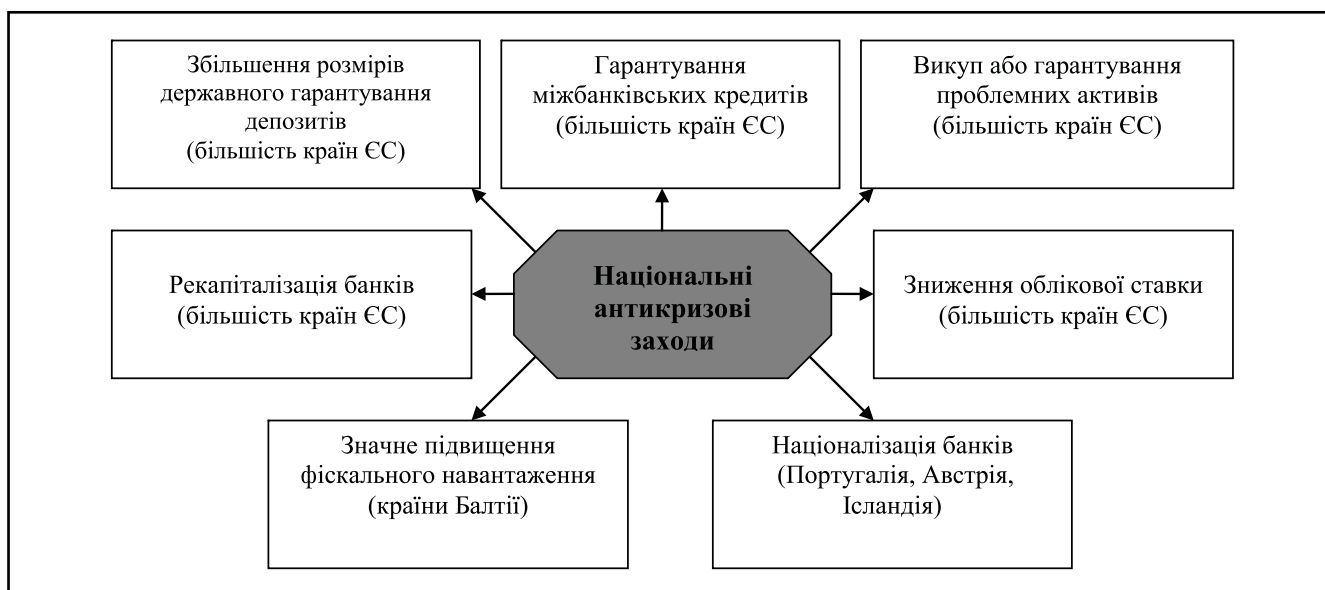
Нові європейські організаційні структури взяли на себе всі функції комітетів та отримали певні додаткові повноваження, зокрема:

- розроблення пропозицій щодо технічних стандартів із використанням принципів найкращого регулювання;
- врегулювання розбіжності між національними регуляторами та налагодження між ними ефективної співпраці;

- забезпечення послідовного застосування нового законодавства;
- координування роботи регуляторів у надзвичайних ситуаціях [14].

Одну з головних ролей у стабілізації фінансово-банківського сектору Європейського Союзу відіграв Європейський центральний банк (ЄЦБ). У період активного розгортання кризи особливу роль у відновленні ліквідності ринку було відведено Європейському центральному банку, який в умовах кризи змінив попередні пріоритети своєї політики і здійснив зниження облікової ставки.

Нова політика була спрямована на забезпечення сприятливих умов рефінансування національних банків, збільшення термінів кредитування, стримування зростання вартості позикових коштів. Основними заходами грошово-кредитної політики ЄЦБ у період кризи були: а) розширення операцій на відкритому ринку; б) збільшення об'єму ліквідності через стандартні щотижневі тендери; в) забезпечення ліквідності через використання кредитів овернайт; г) кардинальне розширення термінів кредитування; д) скорочення коридору між

Рисунок 3. Національні антикризові заходи урядів та центральних банків країн – членів ЄС

кредитними та депозитними ставками; е) проведення кредитних тендерів з фіксованою ставкою; є) впровадження прямої купівлі в банків забезпечених облігацій [15].

Система антикризових заходів національних урядів і центральних банків країн Європейського Союзу представлена на рис. 3.

У цілому система заходів передбачає сім заходів, які країни ЄС вжили в рамках попередження краху своїх банківських систем та їх підтримки. Найпоширенішими серед них були такі: а) рекапіталізація банків; б) збільшення розмірів державного гарантування депозитів; в) гарантування міжбанківських кредитів; г) викуп або гарантування проблемних активів; д) зниження облікової ставки.

• *Рекапіталізація банків.* Цей захід став в Європі одним із найпоширеніших у період банківських криз минулих років. Вона проводиться для надання їм додаткового капіталу в обмін на участь у власності банку (у формі купівлі звичайних або привілейованих акцій чи на умовах залучення субординованого боргу). Під час кризи 2007–2009 років серед країн ЄС рекапіталізацію банків як антикризовий захід широко використовували в Австрії, Бельгії, Кіпрі, Франції, Німеччині, Греції, Люксембурзі, Нідерландах, Данії, Швеції, Великій Британії. Серед інших країн у світі найпоширеніше її застосовували у Швейцарії, США, Японії та частково у Індії.

До переваг цього способу оздоровлення відноситься міцніша, в правовому й управлінському сенсі, позиція держави стосовно банку. Держава отримує корпоративні права, адекватні за розмірами сумам здійсненої допомоги. Через права власності забезпечується прямий контроль держави над процесом оздоровлення банків та на відміну від кредитів рефінансування рішення про повернення державних коштів приймається урядами, а не боржниками [16, с. 103].

Проблемним питанням рекапіталізації банків залишається подальше керівництво банком, в якому вже певна частка належить державі. Якщо рада директорів та управлінців залишається незмінною, то уряду буде досить важко виявити який насправді відсоток проблемних активів знаходиться на балансових та позабалансових рахунках банку і яка їх якість.

Іншою проблемою рекапіталізації став її негативний вплив на конкуренцію як на рівні держав єдиного європейського ринку, так і на рівні банківських систем окремих країн. Зокрема, підтримка банків в окремих країнах – членах ЄС негативно вплинула на рівень конкурентоспроможності банківських систем у країнах, в яких ці заходи не впроваджувалися [17, с. 19].

• *Збільшення розмірів державного гарантування депозитів.* Одним із перших істотних кроків у напрямі подолання кризи і збереження ліквідності банківського сектору ЄС стало підвищення порогів гарантування банківських вкладів населення. В деяких країнах ЄС ще на початку розгортання кризи були істотно підняті гарантії по депозитах фізичних осіб (навіть до 100% суми вкладу). Однак вадою таких заходів у рамках єдиного валютного простору є небезпека пере-

тікання вкладів населення у банківські системи країн, що дають вищі гарантії по депозитах. Власне це і відбувалося, коли деякі британські вкладники перевели депозити в ірландські банки після того, як Дублін восени 2008 року запропонував необмежені гарантії закладами.

Тож Європейська комісія запропонувала переглянути правила ЄС у системі гарантування вкладів з метою захисту збереження вкладників на уніфікованій основі. Запропоновано підвищити мінімальний розмір обов'язкового страхування депозитів до 100 тис. євро. Однак під час переговорів було затверджено мінімальну суму в розмірі 50 тис. євро, що дало можливість гарантувати 80% основної маси депозитів в ЄС.

• *Гарантування міжбанківських кредитів.* Цей захід став одним із нововведень сучасних антикризових програм. Основними завданнями цих гарантії стало відновлення ринку міжбанківських кредитів та, відповідно, активізація кредитування реального сектору економіки. Однак вадою цих схем є складність у розрахунках майбутніх втрат урядів від тих зобов'язань банків, які в разі неплатоспроможності банку будуть відшкодовуватися за рахунок державного бюджету. В деяких країнах ЄС державні гарантії становлять досить істотну частку ВВП: в Ірландії і Данії вдвічі перевищують ВВП країн, в Бельгії, Словенії, Австрії, Швеції – понад 30%. А в умовах істотного дефіциту бюджету витрати урядів майбутніх періодів можуть ще більше погіршити стан державних фінансів цих країн у найближчі роки.

• *Викуп або гарантування проблемних активів.* Основною проблемою під час купівлі «проблемних активів» урядом чи спеціалізованими установами є оцінка їхньої вартості. Якщо держава чи «поганий банк» заплатить їх початкову повну вартість, то вона ставить під загрозу платників податків. Якщо вона викупить активи за ринковою ціною, то ймовірно заробить на них, протримавши їх до терміну їх погашення. Тож ціна має встановлюватися між ними, а на практиці погодити її виявляється досить важко.

Коли здійснити оцінку активів неможливо через певні труднощі в проведенні розрахунків, альтернативним підходом може стати створення «доброго банку», за допомогою якого держава здійснить купівлю «хороших активів».

• *Зниження облікової ставки.* Цей захід застосовувався найбільш поширено, оскільки не потребував значних організаційних заходів. По суті своїй, зниження облікової ставки являється фінансовим інструментом, націленим на пошук економічної активності на ринках країн Євросоюзу. Зниження облікових ставок, які здійснювалися центральними банками окремих країн, обумовлювались динамікою зниження облікової ставки ЄЦБ.

До кризи політика ЄЦБ виражалася в підтриманні високої облікової ставки та боротьбі з інфляцією. У липні 2008 року облікова ставка сягнула свого найвищого за сім років значення – 4,25%. Планувалося і далі її підвищувати, однак після настання рецесії в економіці ЄС ЄЦБ протягом лише одного кварталу тричі знижував ставку. Після чергового ско-

Таблиця 1. Фінансові ресурси країн ЄС, направлені на здійснення антикризових заходів, % до ВВП

Країна	Антикризові заходи						
	рекапіталізація банків		гарантування депозитів	гарантування міжбанківських кредитів		викуп або гарантування проблемних активів	
	погоджено	здійснено	–	погоджено	здійснено	погоджено	здійснено
Австрія	5,0	1,7	100%	27,3	5,1	0,4	0,4
Бельгія	4,2	5,7	100 тис. євро	70,8	16,3	5,7	5,0
Болгарія	–	–	50 тис. євро	–	–	–	–
Великобританія	3,5	2,6	57 тис. євро	21,7	9,5	–	–
Греція	2,0	–	100%	6,1	0,4	–	–
Данія	6,1	0,3	100%	253,0	X	–	–
Естонія	–	–	50 тис. євро	–	–	–	–
Ірландія	5,1	2,1	100%	225,2	225,2	–	–
Іспанія	–	–	100 тис. євро	9,3	2,8	–	–
Італія	1,3	–	103 тис. євро	X	–	–	–
Кіпр	–	–	100 тис. євро	–	–	–	–
Латвія	1,4	–	50 тис. євро	10,9	2,8	–	–
Литва	–	–	100 тис. євро	–	–	–	–
Люксембург	6,9	7,9	100 тис. євро	12,4	X	–	–
Мальта	–	–	100 тис. євро	–	–	–	–
Нідерланди	7,9	7,9	100 тис. євро	34,3	5,7	–	4,9
Німеччина	4,2	1,6	100%	18,6	7,3	3,6	0,4
Польща	–	–	50 тис. євро	–	–	–	–
Португалія	2,4	–	100 тис. євро	12,5	3,0	–	–
Румунія	–	–	50 тис. євро	–	–	–	–
Словаччина	–	–	100%	–	–	–	–
Словенія	–	–	100%	32,8	–	–	–
Угорщина	1,1	0,1	100%	5,9	–	–	–
Фінляндія	–	–	50 тис. євро	27,7	–	–	–
Франція	1,2	0,8	70 тис. євро	16,6	3,1	2,3	0,3
Чехія	–	–	50 тис. євро	–	–	–	–
Швеція	1,6	0,2	50 тис. євро	48,5	8,8	–	–
Всього ЄС	2,6	1,5	–	24,7	7,8	12,0	0,5

Примітка: X – дані не доступні / не надані країною.

Укладено та розраховано автором у% до ВВП. Джерело [19, с. 147].

рочення облікова ставка ЄЦБ на початку та весною 2009 року становила 1,25% [18], що стало найнижчою ставкою банку за всі роки його існування.

У цілому необхідно констатувати, що країни ЄС направили безпрецедентні по своєму обсягу фінансові ресурси на здійснення своїх антикризових заходів, що відображено у табл. 1.

Аналізуючи дані, наведені у таблиці (2.4), відзначимо, що Ірландія виділила найбільше ресурсів на подолання банківської кризи. Друга група країн, що включає Великобританію та країни Бенілюксу, здійснила реальні заходи з підтримки банків у межах 20–40% ВВП. Цю різницю можливо пояснити кількома чинниками: відмінностями в розмірі економік країн, наявністю в банках окремих країн проблемних активів американських банків, залежністю банківського сектору від проблем на ринку нерухомості.

У загальних цифрах протягом 2008 року – середини 2009 року Європейська комісія схвалила виділення понад 310 млрд. євро на рекапіталізацію банків у ЄС, з них 170 млрд. євро (1,5% ВВП ЄС) реально було вкладено. Більш ніж 2900 млрд. євро було затверджено як державні гарантії на зобов'язання банків, з яких на 920 млрд. євро гарантій було надано (близько 7,8% ВВП ЄС).

Загалом на фінансування заходів з підтримки банківського сектору за цей період країни ЄС виділили коштів на суму близько 44% ВВП ЄС, з яких реально використано коштів на суму 13% ВВП ЄС [19, с. 145–146].

Аналіз уже прийнятих заходів у рамках антикризової політики ЄС показав, що, незважаючи на певні розбіжності, керівним органам ЄС все ж таки вдалося узгодити основні дії та стабілізувати європейську банківську систему, що, у свою чергу, мало позитивний вплив на реальний сектор ЄС (табл. 2).

Дані, наведені у табл. 2, показують, як прийняті заходи допомогли відносно швидко вирівняти ситуацію в показниках динаміки розвитку (реального ВВП). Слід відмітити, що Прибалтійські країни мають найбільше падіння ВВП серед країн ЄС (від 14,3% – в Естонія, до 17,7 в Латвії). ВВП інших країн не впали нижче рівня 8,4% (Фінляндія). Польща стала єдиною країною, що показала не лише відсутність від'ємного приросту, а й позитивну динаміку приросту на рівні 1,6%.

Після досягнення позитивних тенденцій у стабілізації банківського сектору перед ЄС постала інша фінансова проблема – криза суверенного боргу деяких країн членів, що втягло Європейський Союз у затяжну депресію.

Таблиця 2. Динаміка приросту реального ВВП в країнах ЄС за 2007-2013 роки, %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*
Австрія	3.7	1.4	-3.8	2.3	3.1	0.7	1.9
Бельгія	2.9	1.0	-2.8	2.3	1.9	-0.1	1.5
Болгарія	6.4	6.2	-5.5	0.4	1.7	1.4	3.0
Великобританія	3.5	-1.1	-4.4	2.1	0.7	0.6	1.5
Греція	3.0	-0.2	-3.3	-3.5	-3.9	-4.4	0.7
Данія	1.6	-0.8	-5.8	1.3	1.0	1.1	1.7
Естонія	7.5	-3.7	-14.3	2.3	7.6	1.2	4.0
Ірландія	5.2	-3.0	-7.0	-0.4	0.7	0.5	2.3
Іспанія	3.5	0.9	-3.7	-0.1	0.7	-1.0	1.4
Італія	1.7	-1.2	-5.5	1.8	0.4	-1.3	0.7
Кіпр	5.1	3.6	-1.9	1.1	0.5	-0.5	1.8
Латвія	9.6	-3.3	-17.7	-0.3	5.5	2.1	4.0
Литва	9.8	2.9	-14.8	1.4	5.9	2.3	3.8
Люксембург	6.6	0.8	-5.3	2.7	1.6	0.7	2.3
Мальта	4.3	4.1	-2.7	2.3	2.1	1.0	2.0
Нідерланди	3.9	1.8	-3.5	1.7	1.2	-0.9	1.3
Німеччина	3.3	1.1	-5.1	3.7	3.0	0.6	1.5
Польща	6.8	5.1	1.6	3.9	4.3	2.5	2.8
Португалія	2.4	0.0	-2.9	1.4	-1.6	-3.3	1.1
Румунія	6.3	7.3	-6.6	-1.6	2.5	1.6	3.4
Словаччина	10.5	5.8	-4.9	4.2	3.3	1.2	2.9
Словенія	6.9	3.6	-8.0	1.4	-0.2	-0.1	1.5
Угорщина	0.1	0.9	-6.8	1.3	1.7	-0.1	1.4
Фінляндія	5.3	0.3	-8.4	3.7	2.9	0.8	1.7
Франція	2.3	-0.1	-2.7	1.5	1.7	0.4	1.4
Чехія	5.7	3.1	-4.7	2.7	1.7	0.0	1.7
Швеція	3.3	-0.6	-5.0	6.1	3.9	0.7	2.1
Всього ЄС	3.2	0.3	-4.3	2.0	1.5	0.0	1.5

* Прогнозні дані.

Укладено автором. Джерело: [20].

Висновки

Проведене нами дослідження дає змогу сформулювати такі висновки:

1. Оцінка антикризових заходів, які застосовуються країнами ЄС в умовах світової фінансово-банківської кризи, має здійснюватися із системних позицій і включати аналіз таких підсистем: наднаціональні заходи, які мають характер організаційно-регуляторного впливу та національні антикризові заходи, які розробляються урядами країн у відповідності до потреб регулювання національних економік.

2. Підсистема наднаціональних заходів включає в себе комплекс заходів по створенню та функціонуванню наднаціональних організаційно-регуляторних органів (Європейської банківської організації, Європейської організації страхування та пенсійного забезпечення та Європейської організації з цінних паперів та ринків) та вдосконалення функцій уже існуючих (Європейської ради системного ризику та Національних регуляторів фінансових ринків).

3. Підсистема національних антикризових заходів включає в себе комплекс заходів, які розробляються урядами країн у відповідності до потреб регулювання національних економік, серед яких: а) рекапіталізація банків; б) збільшення розмірів державного гарантування депозитів; в) гарантування міжбанківських кредитів; г) викуп або гарантування проблемних активів; д) зниження облікової ставки; е) значне

підвищення фіскального навантаження; е) націоналізація банків.

Список використаних джерел

1. Detragiache E. Responding to Banking Crises: Lessons from Cross-Country Evidence [Electronic resource] / Enrica Detragiache & Giang Ho // International Monetary Fund, IMF Working Papers 10/18. – 2010. – 32 p. – Mode of access: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp1018.pdf>

2. Krugman P. The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008 / Paul Krugman // W. W. Norton, 2008. – 224 p.

3. Soros G. Financial Turmoil in Europe and the United States: Essays / George Soros. – 1st. ed. – 2012. – 153 p.

4. Білорус О. Сучасна світова фінансово-економічна криза як прояв тотальної кризи системи глобалізму [Електрон. ресурс] / О. Білорус // Науковий журнал. Економічний часопис – XXI. – 2008. – №11-12. – Режим доступу до ресурсу: <http://soskin.info/ea/2008/11-12/200801.html>

5. Будкін В. Деякі аспекти антикризової програми в Україні в контексті світового досвіду [Електрон. ресурс] / В.С. Будкін // Економічний часопис-XXI. – 1-2, 2010. – С. 12-15. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ech/2010_1-2/4-Budkin.pdf

6. Бураковський І.В., Плотніков О.В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України // Харків: Фолио, 2009. – 299 с.

7. Мозговий, О. Глобальна фінансова криза: теорія і практика подолання наслідків фінансових потрясінь [Текст] / О. Мозговий, Н. Стукало // Ринок цінних паперів України. – 2008. – №11–12. – С. 31–36.
8. Новицький В. Глобальна фінансово–економічна криза: сутність, системність проявів та перспективи подолання. [Електрон. ресурс] / В. Новицький // Науковий журнал. Економічний часопис – XXI. – 2009. – №1–2. – Режим доступу до ресурсу: <http://so-skin.info/ea/2009/1-2/200901.html>
9. Пахомов Ю., Пахомов С. Экономический кризис: украинский вариант // Общество и экономика, №3, 2009. – С. 64.
10. Declaration on a concerted European action plan of the Euro area countries [Electronic resource] // European Commission. – October 2008. – Mode of access: <http://www.ec.europa.eu>
11. Communication for the spring European council. Driving European recovery [Electronic resource] // European Commission. – 4 March 2009. – Mode of access: <http://www.ec.europa.eu>
12. The official communique issued at the close of the G20 London Summit. [Electronic resource] // European Commission. – Mode of access: <http://www.ec.europa.eu>
13. European stabilisation mechanism adopted. [Electronic resource] // Council of the European Union. – Mode of access: <http://www.consilium.europa.eu/showFocus.aspx? lang=EN&focus-ID=478>
14. Реформування фінансового сектору в Європейському Союзі // Цінні папери України. – 2009. – №45 (587). – С. 4.
15. Зуев В.Н. Антикризисная политика Евросоюза / В.Н. Зуев // Международная экономика. – 2009. – №9. – С. 5–8.
16. Державний сектор і функції держави у період кризи / О.Й. Пасхавер, Л.Т. Верховодова, О.М. Кошик, К.М. Агеєва, Д.П. Згортюк / Центр економічного розвитку, 2009. – 126 с.
17. Banking Rescue and Economic Recovery Plans in the EU / Economic recovery packages in EU Member States. Compilation of Briefing Papers [Electronic resource]. – 2009. – 101 p. – Mode of access: <http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/studies/download.do? file=2425>
18. Official site of European Central Bank [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>
19. Public finances in EMU. [Electronic resource] // European Commission – Economic and Financial Affairs. – 2009. – №5. – 285 p. – Mode of access: http://www.ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication_15390_en.pdf
20. Official site of Eurostat. European Commission [Electronic resource]. – Mode of access: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

В.С. НАЙДЬОНОВ,
д.е.н., професор, НДЕІ

Як Україні вирватися із занепаду

Показано, що Україна деіндустріалізована і знаходиться в глибокому соціально–економічному спаді. Для виходу необхідні реіндустріалізація за допомогою державного стратегічного плану, обмеження імпорту і збільшення експорту, вступ до Митного союзу.

Ключові слова: соціально–економічний занепад, ступінь забезпеченості населення роботою, бідність, демографічна перспектива, індекс людського розвитку, оснащеність сільського господарства, державний стратегічний план, конкурентоспроможність продукції, чистий експорт, зона вільної торгівлі, Митний союз.

Показано, что Украина деиндустриализована и находится в глубоком социально–экономическом спаде. Для выхода необходимы реиндустриализация с помощью государственного стратегического плана, ограничение импорта и увеличение экспорта, вступление в Таможенный союз.

Ключевые слова: социально–экономический спад, степень обеспеченности населения работой, бедность, демографическая перспектива, индекс человеческого развития, оснащенность сельского хозяйства, государственный стратегический план, конкурентоспособность продукции, чистый экспорт, зона свободной торговли, Таможенный союз.

It is shown that Ukraine is de-industrialized and suffers from a deep economic and social decline. To solve this the following measures should be taken: re-industrialization with the state strategic plan, limitation of imports and increasing of exports, entry into the Customs Union.

Постановка проблеми. Протягом двох десятиліть наукові рекомендації та зусилля парламенту й урядів не створюють передумов для економічного розвитку. Він залишається на дуже низькому рівні. Сталася деіндустріалізація країни, потрібна рішуча зміна економічної політики.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. В наукових публікаціях в Україні не знайшли призначення факти деіндустріалізації та загального занепаду соціально–економічного розвитку. В окремих роботах (Геєць, Мунтян, Малицькій, Марченко) пропонуються важливі напрями зміни економічної політики. Однак вони не об'єднані в єдиний стратегічний комплекс, їм не надають сумісного критичного значення.

Мета статті – вказати, що при виробленні стратегії слід виходити з факту деіндустріалізації та занепаду економіки на визначальні напрями необхідної зміни економічної політики.

Виклад основного матеріалу.

1. Реіндустріалізація і соціально–економічний занепад Економіка України, відокремившись від господарського комплексу СРСР, не виявила життєздатності. Обвалившись